

УДК 617-089(092)

**СКЛІФОСОВСЬКИЙ МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ
(НАДБАННЯ ВІДЧИЗНИ. ДО 105 РІЧНИЦІ ЗІ ДНЯ СМЕРТІ)**

*Не представництво, не високий чин та не видне
суспільне становище потрібні, а знання справи
М.В. Скліфосовський*

Ф.І. Панов, кандидат медичних наук, доцент, полковник медичної служби у відставці, професор кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

А.О. Бондаревський, кандидат медичних наук, підполковник медичної служби, старший викладач кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

Резюме. *В роботі змальована особистість М.В. Скліфосовського, як різноманітного та рідкісного хірурга, вченого, педагога, суспільного діяча. Особистостей такого масштабу А.Ф. Конн порівнював із зірками, які вже згасли, але світло їх «продовжує розливати на землю чисті та чаруючі промені».*

Ключові слова: *Скліфосовський М.В., історія медицини, історія хірургії.*

Ми знаємо, як щедра слов'янська земля неодноразово дарувала світові синів, за міцністю духа подібних собі. Вочевидь, в науково-педагогічному та хірургічному світі, як і в самій природі, бувають особистості – велетні, яким якби самою долею призначено стрясати людську уяву.

Є люди, чарівність яких не в їх особистості, а в могутніх та тендітних образах, що вирвались з їх справ. Є люди, душа яких не співпадає з їх мрією внаслідок відсутності в них внутрішньої гармонії. Душа в них більш багата, ніж їх талант. Вони бачать багато, але розповісти не можуть. Є люди, душа яких не співпадає з їх складом не від того, що їх талант не сильний або чимось задоволений, а від того що в них дві подоби, і обидві ширі. Є, на кінець, люди – обранці долі, які вміли в кожному мить свого існування привносити чари в науковий світ. Творчість таких людей живе, та не вмирає. Їх душі, що наділені кришталевою прозорістю, створюють два стани блиску краси, чарівності особистості та чарівності професії. Таких обранців небагато, та кращий із небагатьох Скліфосовський М.В. Ось що про нього на XII міжнародному з'їзді в 1897 році сказав Р. Вірхов:

«Ми зустріли тут президента, авторитет якого визнається представниками всіх галузей науки, - людини, яка з повним знанням всіх вимог лікарської практики поєднує у собі також і якість лікаря душі, володіє духом братерства та почуттям любові до всього людства. Ми не будемо висвітлювати curriculum vitae М.В. Скліфосовського, а коротко нагадаємо про його багатогранну та вкрай різноманітну діяльність. Почнемо з науково-хірургічної діяльності. Тут ми повинні, поперед усього, відзначити дві його головні заслуги: впровадження лапаротомії, а також пропаганду та впровадження антисептики. Лапаротомію (оваріотомію) він почав виконувати ще в 1864 році в Одесі. Довгий час М.В. Скліфосовський стояв попереду інших російських хірургів. Друга, ще більш вагома його заслуга – впровадження антисептики в хірургічну практику. Приймавши клініку в Москві, він кардинально її реорганізував, створивши антисептичну обстановку. Кроком за ним пішли і інші заклади. Не обмежуючись клінікою, він пропагував антисептику в наукових колах та на з'їздах: так, на I Пироговському з'їзді 1885 року його промова була присвячена антисептиці –

«Об успехах хирургии под влиянием потивогнилостного метода». Цей момент уявляв собою поворотний пункт від старої хірургії до нової. Із інших його визначних нововведень у вітчизняній хірургії слід відмітити застосування міхурового шва, резекцію, ампутацію язика (з перев'язкою язичних артерій), операції при ехінококозі, зобові, мозковій грижі, екстирпацію гортані, нові способи пластичних операцій при переломах довгих кісток, що не зрослися та які отримали назву «замок Скліфосовського», «російський замок». Особливу увагу він все ж приділяв черевній хірургії: в Московський період він, один із перших, почав застосовувати гастростомію, у Санкт-Петербурзькій – гудзик Мерфі. Він був прекрасним техніком-хірургом і в той же час – хірургом-клініцистом в найкращому розумінні цього слова. Клініка його в науковому відношенні була поставлена високо: із неї почали виходити роботи на зразок європейських клінік – «звіти» з історіями хвороби. «Звіти» його представляли інтересну новину та великий крок вперед у науковому житті клінік. Слідкуючи за європейською наукою, він завжди стояв на її рівні, застосовував та сам розробляв нові способи операцій при внутрішньому геморої, при випадінні прямої кишки та ін. Із західноєвропейською хірургією він підтримував зв'язок все життя, відвідуючи закордонні клініки, міжнародні з'їзди. Деякі свої роботи він друкував у західноєвропейських журналах: після Пирогова та Шимановського він першим вступив на цей шлях ознайомлення Західної Європи з вітчизняними науковими досягненнями в галузі хірургії. Все своє життя він старався виставити та підняти авторитет вітчизняної хірургії: так, коли у Німеччині була опублікована операція Мікуліча, М. Скліфосовський на міжнародному з'їзді відстояв пріоритет Володимирова.

М.В. Скліфосовський створив велику школу вчених-хірургів (Траулер, Кузьмін, Спіжарний, Саричев, Яковлев, Земацький, Ауз, Яновський, Чупров та ін.); його курси лікарям в Єленинському інституті суттєво сприяли

розповсюдженню практичної хірургії серед провінційних, а особливо земських лікарів.

Не менш важлива науково-літературна діяльність М.В. Скліфосовського, як засновника та редактора «Летописи Русской Хирургии», а потім і «Русского Хирургического Архива». «Летопись» була першим спеціальним науковим органом у Москві.

Ініціатива створення «З'їздів російських хірургів» також належить йому: М.В. Скліфосовський і був головою першого з'їзду російських хірургів (на цьому з'їзді було влаштовано його вшанування з нагоди сорокаріччя науково-хірургічної діяльності). Він також був і організатором (головою організаційного комітету) міжнародного з'їзду та його хірургічної секції в Москві.

Після М.І. Пирогова у вченому вітчизняному хірургічному світі М.В. Скліфосовський являє собою саму видатну фігуру.

Переходячи до суспільної діяльності, слід відмітити заслугу М.В. Скліфосовського, як одного із засновників Пироговських з'їздів, що відігравали таку велику роль в суспільно-медичному житті Вітчизни. Він був організатором п'ятдесятирічного ювілею М.І. Пирогова, де і зародилась думка про заснування цих з'їздів. Ця заслуга високо цінилась лікарями: М.В. Скліфосовський двічі був вибраний почесним головою Пироговських з'їздів (першого та шостого), вибирався головою правління з'їздів «товариства».

Як лікар-громадянин, він завжди високо тримав лікарський прапор і на з'їздах і на полі брані, де він поділяв з армією всі труднощі похідного життя. Значну участь брав і в організації військово-санітарного діла у рідній Вітчизні. Він учасник чотирьох війн, де пролікував понад 10000 поранених, вперше запропонував лікувати поранених поблизу фронту, пересувні санітарні команди, участь жінок-лікарів на війні, використовувати залізничний та водний (по Дунаю) транспорт для їх евакуації. Після М.І. Пирогова М.В. Скліфосовський був найбільш видатним військово-польовим хірургом Вітчизни, а після С.П. Боткіна – самим популярним лікарем.

Таким чином, значення М.В. Скліфосовського у вітчизняному лікувальному світі нам представляється у такому вигляді: якщо Микола Іванович Пирогов був у Вітчизні першим видатним представником наукової медицини та першим лікарем-суспільним діячем, а Сергій Петрович Боткін – його наступником, то Микола Васильович Скліфосовський був достойним та найбільш видатним

представником їх справи. Його праці та справи невіддільні смерті. Нехай відмірене земне життя завершує свій короткий шлях, нехай відбудеться невмолимий акт смерті, але для геніальних синів Вітчизни за цією роковою межею настає дійсне їх життя – безсмертя. Поки живе народ, жива людська мова, вони будуть стояти на небосхилі людського розуму, як яскрава зірка.

Література

1. Бойчак М.П. «История Киевского военного госпиталя» - К.: «Пресса Украины», 2005. – С. 451-463.
2. Ждан В.М., Скрипников М.С., Лигоненко Д.В. и др. Склифосовский – выдающийся хирург-диагност. Акт. проблемы

сучасної медицини: вісник УСМА, том 8, вип. 1-2, 2008. – С. 9-11.

3. Кованов В.В. Склифосовский. М. «Медицина», 1972. – 64 с.

4. Шейфет М.С. 100 великий врачей. – М.: Вече, 2004. – 528 с.

Науковий рецензент доктор медичних наук, професор Заруцький Я.Л.